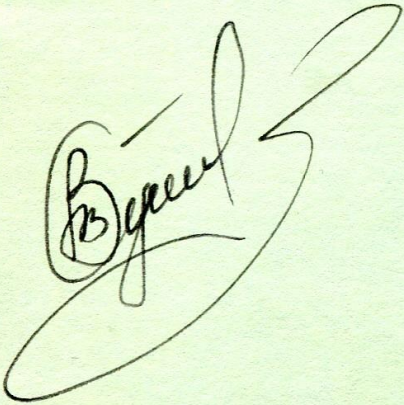

43
С 91

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

СУХОМЛИН Валентина Вікторівна

УДК 811.112.2'367

**СУБ'ЄКТИВНА МОДАЛЬНІСТЬ У СУЧАСНОМУ НІМЕЦЬКОМУ
ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ: СЕМАНТИЧНИЙ І СТРУКТУРНИЙ
АСПЕКТИ**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

КИЇВ – 2011

81.432.4-7

Дисертацією є рукопис.

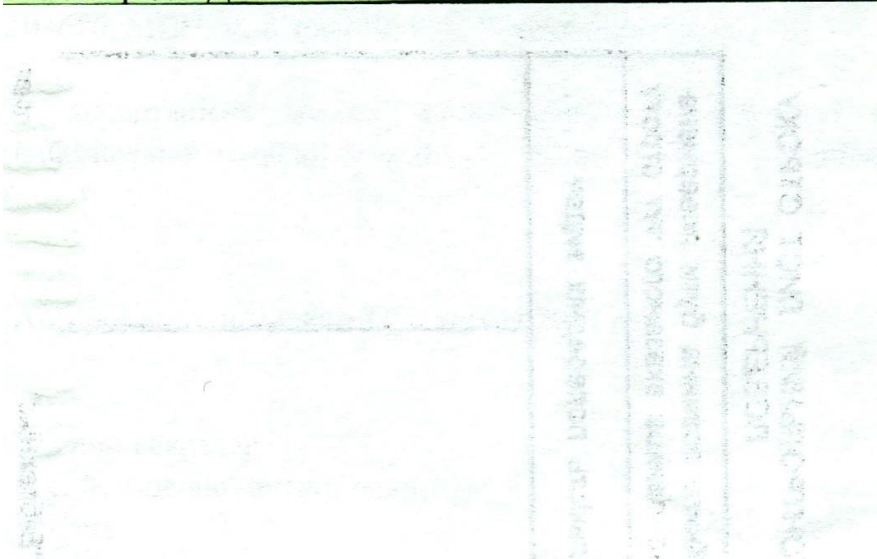
Робота виконана на кафедрі німецької філології Київського національного лінгвістичного університету, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник кандидат філологічних наук, доцент
Долгополова Лілія Анатоліївна,
Київський національний
лінгвістичний університет,
кафедра німецької мови і перекладу,
завідувач кафедри

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, доцент
Пилипенко Ростислав Євгенович,
Інститут філології Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,
завідувач кафедри

кандидат філологічних наук, доцент
Корнійко Ірина Валеріївна,
Київський національний
лінгвістичний університет,
кафедра германських та романських мов,
завідувач кафедри

Захист відбудеться "1" червня 2011 р. о 12:30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.054.02 Київського національного лінгвістичного університету

бібліотеці Київського
омійська, 73).

Н. Є. Лисенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Реферована робота присвячена дослідженню суб'єктивної модальності. Вихідним є тлумачення модальності як основи речення (Ш. Баллі). У дисертаційному дослідженні вивчаються мовні і текстові засоби вираження суб'єктивної модальності у семантичному і структурному аспектах із залученням основного принципу функціональної граматики: дослідження одиниць від змісту до форми і від форми до змісту (О. В. Бондарко).

Модальність є *"мовною універсалією"* (В. В. Виноградов) і вивчається як категорія в українській (В. М. Шинкарук), російській (В. Г. Адмоні, О. С. Ахманова, В. В. Виноградов), англійській (К. Дік, А. Мартіне, П. Сгалл), французькій (Ш. Баллі, Ф. Брюно, В. Г. Гак, І. В. Смуцинська), німецькій (Г. Бек, Г. О. Золотова, К. О. Крашеннікова, В. В. Козловський, О. І. Москальська) мовах. Категорія модальності в традиційній граматиці поділяється на два підвиди: об'єктивну (далі ОМ), яка вивчає відношення висловлювання до реальності, й суб'єктивну (далі СМ), що досліджує ставлення автора висловлювання до його змісту. Сучасний етап вивчення суб'єктивної модальності характеризується багатьма аспектами, серед яких ключовими є семантичний (В. М. Ткачук) і структурний (Л. М. Локштанова, В. М. Шинкарук).

Модальність досліджується також як функціонально-семантичне поле (далі ФСП) в українській (В. М. Ткачук), російській (О. В. Бондарко), англійській (К. Дік, А. Мартіне, П. Сгалл), німецькій (Г. Бек, Х. Брінкман, Й. Ербен, О. В. Гулига, О. І. Москальська, Є. Й. Шендельс) мовах, що утворюється двома мікрополями: функціонально-семантичним мікрополем об'єктивної модальності (далі ФСМП ОМ) і функціонально-семантичним мікрополем суб'єктивної модальності (далі ФСМП СМ). Питання організації ФСМП суб'єктивної модальності в сучасному німецькому публіцистичному дискурсі з огляду на семантичний і структурний аспекти його компонентів дотепер не знайшло повного висвітлення в лінгвістиці, про що свідчить відсутність монографічних досліджень, присвячених цій проблематиці.

Актуальність дисертаційної роботи полягає у дослідженні актуальних граматичних напрямів, зокрема функціонального, який дозволяє висвітлити семантичні і структурні характеристики суб'єктивної модальності у сучасному трактуванні, здійснити функціональний аналіз засобів її вираження на основних і проміжних рівнях мови, визначити семантичний і структурний потенціали суб'єктивної модальності, а також описати в синхронії основні характеристики семантичних і структурних засобів функціонально-семантичного мікрополя суб'єктивної модальності у сучасному німецькому публіцистичному дискурсі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах комплексної теми кафедри німецької філології Київського національного лінгвістичного університету

"Взаємодія мовних одиниць різних рівнів у системі мови і мовлення: когнітивний, комунікативний, функціонально-прагматичний аспекти", затвердженої вченою радою Київського національного лінгвістичного університету (протокол № 2 від 27 вересня 2004 року) і відповідає науковій проблематиці держбюджетної теми Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України "Когнітивний і комунікативний аспекти дослідження мовних одиниць: мова, текст, дискурс" № 0103U003178, затвердженої вченою радою КНЛУ (протокол № 6 від 30 січня 2005 року).

Метою дисертаційного дослідження є вивчення суб'єктивної модальності у сучасному німецькому публіцистичному дискурсі у семантичному і структурному аспектах.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- окреслити основні підходи до інтерпретації лінгвістичної природи модальності на основі критичного аналізу положень сучасних провідних вітчизняних і зарубіжних авторів та розробити методіку дослідження модальності у сучасному німецькому публіцистичному дискурсі;
- установити позамовні чинники, які впливають на вибір засобів вираження СМ у сучасному німецькому публіцистичному дискурсі;
- виявити засоби вираження суб'єктивної модальності на основних і проміжних рівнях мови;
- конкретизувати семантичні типи суб'єктивної модальності;
- систематизувати структурні типи суб'єктивної модальності;
- охарактеризувати знаковий характер суб'єктивної модальності і описати засоби вираження суб'єктивної модальності згідно з їхнім знаковим характером;
- визначити функціонально-семантичне мікрополе мовних і текстових засобів вираження суб'єктивної модальності у сучасному німецькому публіцистичному дискурсі з виділенням центру й периферії за критерієм позитивності / негативності СМ (СМ+ / СМ-);
- розкрити особливості функціонування мовних і текстових засобів вираження СМ у сучасному німецькому публіцистичному дискурсі.

Об'єктом дослідження є суб'єктивна модальність у сучасному німецькому публіцистичному дискурсі.

Предметом дослідження є семантичний та структурний аспекти суб'єктивної модальності у сучасному німецькому публіцистичному дискурсі.

Матеріалом дослідження слугували мовні і текстові одиниці, що є засобами вираження суб'єктивної модальності, виділені методом суцільної вибірки з письмових текстів німецьких Інтернет-видань журналів "SPIEGEL", "STERN" і "FOCUS". Кількість досліджених текстів – 180. Загальне число досліджених одиниць – 4757. Відносна похибка вибірки на кожному проаналізованому рівні різна: від 4% до 28%, проте вона є допустимою

для кожної групи, оскільки згідно з вибраною методикою граничним числом є 33%. Проаналізовані тексти належать до двох публіцистичних жанрів: "стаття" і "коментар".

У межах дисертаційного дослідження використовуються такі **методи і прийоми**: для дослідження *семантичного* аспекту засобів вираження СМ: трансформаційний метод, який дозволяє підтвердити мотивацію й пов'язану з нею семантику модальних операторів за допомогою синтаксичних конструкцій, у які ці модальні оператори можна трансформувати; словотвірний аналіз, що виявляє складові й словотвірну семантику і є результатом взаємодії основи і словотворчого афікса; аналіз за безпосередніми складниками, залучений для виокремлення мовного чинника, який покладено в основу суб'єктивно модальної семантики засобу вираження СМ; для дослідження структурного аспекту засобів вираження СМ: метод лінгвістичного спостереження – для виявлення різновидів структур засобів вираження суб'єктивної модальності у німецьких публіцистичних жанрах "стаття" і "коментар"; аналітичний і синтетичний методи – для характеристики граматичних конструкцій засобів вираження СМ у досліджуваних жанрах. Квалітативний і квантитативний та статистичний методи застосовуються при розподілі семантичних і структурних типів засобів вираження СМ у ФСМП СМ як його складових.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що в ній *уточнено* складові ФСМП суб'єктивної модальності, утвореного мовними і текстовими засобами; *уперше* структуровано підтипи ФСМП СМ для німецького публіцистичного дискурсу, а саме: 1) ФСМП, яке утворюють *мовні* одиниці; 2) ФСМП, побудоване на основі використання *мовленнєвих* одиниць; 3) ФСМП, утворене *графічними знаками*. Виділено семантичні типи засобів вираження СМ, які представлено: а) засобами вираження СМ з позитивною оцінкою (СМ+); б) засобами вираження СМ з негативною оцінкою (СМ-); в) нейтральними засобами вираження суб'єктивної модальності (СМ0), які набувають певного конотативного значення у контексті; г) новими словами з суб'єктивно модальним значенням. *Уперше* описано структурні типи засобів вираження СМ, які представлено: а) графемами; б) морфемами; в) лексемами; г) словосполученнями, д) простими реченнями, е) складними реченнями.

Теоретичне значення дослідження полягає у тому, що його висновки можуть бути використані у подальших розробках з теоретичної граматики, стилістики, лексикології німецької мови. Одержані результати віддзеркалюють позиції нового, інтегративного підходу до поглибленого вивчення проблеми СМ у німецькому публіцистичному дискурсі, що сприяє розширенню знань про семантичні типи і структурні складові засобів вираження СМ, а також про позамовні чинники, які визначають вибір засобів вираження СМ у цьому виді дискурсу.

Практична цінність отриманих результатів полягає в можливості використання результатів дослідження у теоретичних курсах "Теоретична граматика німецької мови" (розділи "Морфологія", "Частини мови", "Способи дії дієслова", "Синтаксис"), "Стилістика" (розділ "Художні тропи"), "Лексикологія німецької мови" (розділи "Словотвір", "Фразеологізми", "Шляхи поповнення словникового складу мови"), на семінарах зі стилістики, у працях здобувачів наукових ступенів, а також курсових, дипломних і магістерських роботах.

Апробація результатів дослідження. Загальна концепція роботи та її результати обговорено на засіданнях кафедри німецької філології Київського національного лінгвістичного університету (2006–2009 рр.). Основні теоретичні положення і практичні результати апробовані на *семи міжнародних наукових і науково-практичних конференціях*: XVI Міжнародна наукова конференція "Мова і культура" імені проф. Сергія Бураго (Київ, 2007), XIV Международная лингвистическая конференция "Язык и мир" (Ялта, 2007), XVII Міжнародна наукова конференція "Мова і культура" імені проф. Сергія Бураго (Київ, 2008), XV Международная лингвистическая конференция "Язык и мир" (Ялта, 2008), III Міжнародна науково-практична конференція "Мови і світ: дослідження та викладання" (Кіровоград, 2009), IV Міжнародна наукова конференція "Актуальні проблеми германської філології" (Чернівці, 2009), III Міжнародна наукова конференція "Пріоритети сучасного германського та романського мовознавства" (Луцьк, 2009); *на трьох міжвузівських конференціях*: наукова конференція КНЛУ "Психолого-педагогічні проблеми освіти і виховання в умовах глобалізації та інтеграції освітніх процесів" (Київ, 2007), науково-практична конференція "Лінгвістика та лінгводидактика у сучасному інформаційному суспільстві" (Київ, 2007) та науково-практична конференція "Мова, освіта, культура в контексті Болонських реалій" (Київ, 2008).

Публікації. Основні положення і висновки, викладені у дисертації, відображені в 11 публікаціях автора. Із них 10 статей опубліковані у наукових збірниках, затверджених ВАК України як фахові видання, та 1 тези доповідей на міжвузівській науково-практичній конференції.

Загальний обсяг роботи. Обсяг тексту дисертації – 183 сторінки, загальний обсяг роботи разом із бібліографією – 280 сторінок. Список використаних джерел складає 304 позиції, з них 78 – іноземними мовами, лексикографічних джерел – 16, джерел ілюстративного матеріалу – 180.

Структура дисертації. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списків використаної наукової й довідкової літератури, списку джерел ілюстративного матеріалу, додатків.

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження та її актуальність, визначено її мету й завдання, конкретизовано об'єкт, предмет, методи і наукову

новизну дисертаційного дослідження, розкрито його теоретичне й практичне значення, сформульовано основні положення, які виносяться на захист, наведено відомості про апробацію і публікації основних положень дисертації, а також окреслені перспективи подальших досліджень з визначеної тематики.

У **першому розділі** сформульовано теоретичні положення, що стосуються ключових понять дослідження – категорії модальності, її лінгвістичної природи, основних видів модальності, її підвидів і диференційних ознак; конкретизовано місце СМ у категорії модальності; визначено мовні і позамовні чинники впливу на вибір мовних і текстових засобів вираження СМ з опорою на функції аналізованих публіцистичних жанрів "стаття" і "коментар"; обґрунтовано застосування семантичного і структурного підходів до вивчення СМ; викладено методик дослідження мовних і текстових засобів вираження суб'єктивної модальності у сучасному німецькому публіцистичному дискурсі з огляду на її семантичний і структурний аспекти.

У **другому розділі** запропоновано характеристику основних властивостей семантичного і структурного аспектів мовних засобів вираження СМ згідно з основними та проміжними мовними рівнями; уточнено інвентар словотвірних засобів вираження суб'єктивної модальності й описано їхні компоненти; обґрунтовано значення і місце кон'юнктива у вираженні СМ; виділено граматичні конструкції виразників СМ на аналізованих мовних рівнях, а також указано чинники впливу на суб'єктивний компонент засобів вираження СМ; визначено складові ФСМП СМ, утвореного одиницями рівнів мови.

У **третьому розділі** проаналізовано текстові засоби вираження СМ у двох аспектах – семантичному і структурному: визначено групи текстових засобів вираження СМ, досліджено семантику цих засобів; визначено місце графічних знаків у вираженні суб'єктивного ставлення до предмета дискусії; визначено складові ФСМП СМ, утвореного текстовими одиницями.

У **загальних висновках** підбито підсумки виконаного дослідження, сформульовано теоретичні й практичні результати роботи, окреслено перспективи подальших наукових студій, пов'язаних з обраною проблематикою.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

Розділ 1. "Теоретичні засади дослідження модальності у сучасному німецькому публіцистичному дискурсі" присвячено аналізу сучасних тлумачень модальності, який проводиться на основі співставлення традиційних способів характеристики цієї категорії з концепціями, отриманими при використанні результатів суміжних із лінгвістикою наук.

Розгляд модальності у межах польової категорії уможливилює застосування методик, запозичених зокрема з філософії (Г. В. Ф. Гегель, Е. Кант, Г. Райл, Фіхте), психолінгвістики (Р. С. Немов), лінгвістики (Дж. Лайонз, М. Хеллідей). Одночасно продовжує вивчатися проблема організації у мові модальних значень

з позицій функціональної граматики з використанням теорії поля (О. В. Бондарко, О. В. Гулига, І. Я. Харитоновна, Є. Й. Шендельс, Г. С. Щур). Такий підхід є найбільш продуктивним, якщо його принципи використовувати в сполученні з відомими концепціями модальності (С. М. Амеліна, Ш. Баллі, О. В. Бондарко, фон Врайт, В. Г. Гак, Е. Я. Мороховська, В. З. Панфілов).

Виходячи із загальнотеоретичних тлумачень, суб'єктивна модальність є складовою категорії модальності; вона має місце при вираженні мовцем власного бачення події, особи чи предмета, що є актуальною проблемою у певному соціумі і визначає тему дискурсу (В. В. Козловський).

У функціональній лінгвістиці останніх десятиліть сформувався поняття продукування мовлення. Воно розглядає останнє як продукт взаємодії логіки, психіки і лінгвістики (Р. С. Немов). Це поняття є з'єднувальним ланцюжком між функціональною граматикою і психолінгвістикою, завдяки чому виникає можливість вивчати особливості семантичного і структурного аспектів засобів вираження суб'єктивної модальності. Модальність з позицій функціональної граматики є двокомпонентною категорією речення і складається з диктума і модуса (Ш. Баллі, В. Г. Гак). Диктум виражає відношення висловлювання до дійсності, утворюючи обов'язкову складову речення. Модус – це надбудова, вона виражає ставлення автора до сказаного ним і є факультативним компонентом речення (Ш. Баллі, В. Г. Гак). Останнє твердження сприяло ототожненню "модуса" й "модальності". У роботі доведено, що прирівнювання модуса до модальності є хибним, оскільки граматична категорія модусу є вужчою за модальність за своїм значенням і представляє лише один із багатьох способів актуалізації суб'єктивної модальності (В. М. Ткачук, В. М. Шинкарук).

Вивчення суб'єктивної модальності і засобів її вираження з позицій функціональної граматики видається пріоритетним через орієнтованість останньої на єдність *функціонального, семантичного і структурного* аспектів граматики (О. В. Бондарко, В. М. Ярцева). Виділення СМ як окремого підвиду модальності уможливило розгляд її як основи для побудови окремого мікрополя всередині більш загального лінгвістичного явища: функціонально-семантичного поля модальності (Х. Брінкман, О. В. Гулига, І. Я. Харитоновна, Є. Й. Шендельс).

Функціонально-семантичне поле тлумачиться як певним чином організована сукупність різнорівневих мовних одиниць і явищ мовлення, об'єднаних спільністю елементарного змісту, що складає основу певної функціонально-семантичної категорії (О. О. Селіванова). ФСП має власну структуру: у межах ФСП виділяються окремі ФСМП на основі різновидів інваріантного змісту певної *семантичної* категорії. Вивчення мовних і текстових засобів у системі мікрополя передбачає його двокомпонентну організацію: *ядро – периферія* (О. В. Бондарко, Х. Брінкман, О. В. Гулига, Й. Ербен, І. Я. Харитоновна, Є. Й. Шендельс).

Для дослідження релевантним є звернення до *семантичних, структурних і стилістичних* характеристик публіцистичних жанрів "стаття" і "коментар", а також до мовних і позамовних чинників, що впливають на формування публіцистичного дискурсу, оскільки вивчення цих питань розширює сферу пошуку засобів вираження суб'єктивної модальності у досліджуваному виді дискурсу (Л. Є. Кройчик, Є. П. Прохоров, Б. В. Стрельцов, В. В. Ученова).

При аналізі конкретного фактологічного матеріалу стає очевидним, що у залежності від жанру, типу й цільової спрямованості публіцистичного тексту мовні одиниці різних рівнів, які формують функціонально-семантичне мікрополе суб'єктивної модальності характеризуються різною частотою вживання, а також різними якісними показниками.

Наявність позамовних чинників, до яких з-поміж інших відносяться *комунікативна ситуація і контекст*, поглиблює уявлення про загальноприйнятій й узуальні значення мовних і текстових засобів, що утворюють ФСМПі СМ, а також засвідчує відкритість системи засобів вираження суб'єктивної модальності. Вона поповнюється за рахунок модальних операторів узуальних засобів вираження категорії суб'єктивної модальності.

Для розуміння сутності СМ, її семантичного й структурного аспектів у сучасному німецькому публіцистичному дискурсі нами було розроблено методику аналізу, що ґрунтується на застосуванні лінгвістичних і статистичних методів дослідження. Лінгвістичні методи застосовуються для виділення семантичних і структурних типів засобів вираження суб'єктивної модальності, квалітативний і квантитативний та статистичний методи – для проведення підрахунків, обов'язкових для дослідження й продиктованих його завданнями.

Першим етапом аналізу став поділ віднайдених одиниць на мовні й текстові. Для цього використовувався загальновизнаний лінгвістичний підхід, суть якого полягає в поділі мовних одиниць згідно з їхніми рівнями. Мовні рівні традиційно поділяються на основні (С. Д. Кацнельсон, В. М. Солнцев) і проміжні (Ю. С. Маслов, О. С. Ахманова, G. L. Trager, H. L. Smith, S. M. Lamb).

На наступному етапі відбувається паралельне дослідження семантичного і структурного аспектів засобів вираження СМ. Таке дослідження уможливорює основний принцип функціональної граматики – дослідження у напрямі від значення до форми і від форми до значення.

Виділено *семантичні* типи засобів вираження СМ, які представлено: а) засобами вираження СМ з позитивною оцінкою (СМ+); б) з негативною оцінкою (СМ-); в) нейтральними засобами вираження СМ (СМ0), які набувають суб'єктивно модального значення у контексті; г) новими словами з суб'єктивно модальним значенням. *Структурні* типи засобів вираження суб'єктивної модальності представлено: а) грамемами; б) морфемами; в) лексемами; г) словосполученнями; д) простими реченнями; е) складними реченнями.

Заключним етапом дослідження є систематизація мовних (розділ 2) і текстових (розділ 3) засобів вираження СМ у сучасному німецькому публіцистичному дискурсі з метою виділення домінантності і периферійності семантичного і структурного типу мовного / текстового засобу вираження СМ.

Для достовірності отриманих даних був проведений відповідний аналіз публіцистичних жанрів "стаття" і "коментар". Він зробив очевидним твердження, що, залежно від жанру, типу й цільової спрямованості публіцистичного тексту, одиниці різних мовних рівнів і текстові одиниці – виразники СМ, характеризуються різною частотою вживання, а також різними якісними показниками. На вибір того чи іншого семантичного / структурного типу засобу вираження суб'єктивної модальності впливають такі позамовні чинники: *суб'єкт* (автор висловлювання), *об'єкт* (предмет дискусії), *комунікативна ситуація* і *контекст*.

Розділ 2. "Мовні засоби вираження суб'єктивної модальності у сучасному німецькому публіцистичному дискурсі" присвячено дослідженню семантичного і структурного аспектів засобів вираження СМ у німецькому публіцистичному дискурсі на усіх мовних рівнях.

Керуючись завданнями, поставленими в роботі, домінантою суб'єктивної модальності у дослідженні є оцінність, яка розуміється як категорія, що найчастіше розкривається у семантичному аспекті повнозначних частин мови. У цьому аспекті виділено шість груп засобів вираження СМ, а саме: *іменники, дієслова, прикметники / прислівники, займенники, іншомовні слова, okazionalіzми*. Кожна група має такі одиниці: а) засоби вираження суб'єктивної модальності з позитивною оцінкою (СМ+); б) засоби вираження суб'єктивної модальності з негативною оцінкою (СМ-); в) нейтральні засоби вираження СМ, які отримують оцінний компонент у контексті; г) нові слова з суб'єктивно модальним значенням (СМ+ / СМ-). Такий поділ обумовлений чітким протиставленням значення мовної одиниці за критерієм позитивності / негативності, що дозволяє звести семантику засобів вираження СМ до *опозиції*. Вона є основною диференційною ознакою СМ.

Отримані результати свідчать про кількісну перевагу засобів вираження СМ з негативним знаком. Це є вагомим аргументом на користь необхідності диференціації позитивних і негативних виразників СМ у семантичному аспекті.

Для вираження мовною одиницею суб'єктивно модального значення не завжди досить її семантики, у таких випадках участь у творенні такого значення бере її структура. Рівневі особливості досліджуваних одиниць, які стають засобами вираження СМ, визначають їхню внутрішню будову. Ми виділяємо такі п'ять структурних типів мовних засобів вираження суб'єктивної модальності у публіцистичному дискурсі: *морфемі, лексеми, словосполучення, прості й складні речення*.

Кожний із виділених типів має свої підвиди. Серед лексико-морфологічних засобів вираження СМ особливе місце займає *кон'юнктив*: він посідає другорядне місце. Це відбувається внаслідок максимальної орієнтованості кон'юнктива на вираження ним предикативності, а також передачі непрямой мови. Виступаючи засобом вираження предикативності, модальність представляє речення у плані відповідності чи невідповідності його змісту дійсності, а отже, кон'юнктив виражає у першу чергу значення, які відображають відношення змісту речення до об'єктивної дійсності, тобто є виразником ОМ. Однак у сполученні з іншими мовними засобами, кон'юнктив може стати виразником суб'єктивного ставлення автора до змісту його висловлювання: *Hätte die Equipe rund um Wladimir Putin dieselben rechtlichen Maßstäbe an die gesamte Kaste der neureichen Russen angelegt, befänden sich wohl noch immer nahezu alle Oligarchen Russlands in Haft.* (Якби команда навколо Владіміра Путіна підходила з тими ж самими правовими мірками до усієї касты нових багатих росіян, то ймовірно все ще знаходилися б у в'язниці майже всі олігархи Росії. – переклад тут і далі наш). У наведеному уривку контексту поряд із кон'юнктивом для підсилення вираження ним СМ ужиті інші мовні одиниці: підсилювальна частка (*nach immer*) і модальні частки (*wohl, nahezu*).

Лексичні одиниці повинні мати для вираження ними СМ або відповідну оцінну семантику, або вони отримують таке значення у контексті. З цього приводу заслуговує на увагу *нейтральна лексика*, яка складає основу лексику будь-якої людини і будь-якої мови й характерна для публіцистичного дискурсу. Унаслідок постійного вжитку вона втратила своє оцінне значення, оскільки слугує фоном для інших слів. Водночас потрібно зауважити, що нейтральна лексика є виразною та експресивною. Це пояснюється широкою сполучуваністю і смисловою ємністю елементів нейтрального лексику. Вони найчастіше виступають як серединний член тричленної групи маркованих суб'єктивно модальних слів, залишаючи обидві крайні позиції лексиці з яскраво вираженою семантикою чи емоційно-оцінними конотаціями: *Erst nach der bitteren Niederlage in Iowa wurde der Demokrat klar, dass die Menschen auch ihre emotionale Seite sehen wollen – und die zeigt sie jetzt. Kritiker wie Bill Kristol vom konservativen "Weekly Standard" halten den jähen Wandel für "reine Schauspielerei"* (Лише після гіркої поразки в Іові демократка зрозуміла, що люди хочуть бачити і її емоційну сторону – і вона показує її зараз. Критики, такі як Біл Крістол з консервативного видання "Weekly Standard", вважають таке раптове перетворення не чим іншим, як "чистою акторською грою".) Виділені напівжирним шрифтом прикметники, які належать до нейтрального словникового складу німецької мови, переконливо свідчать, що у контексті вони можуть передавати суб'єктивне ставлення до актуальної теми.

У публіцистичних жанрах "стаття" і "коментар" засоби вираження суб'єктивної модальності на морфологічному і лексичному рівнях характеризуються своєрідністю відносно модального компонента.

Як свідчать дані у таблиці 1, отримані у результаті проведених підрахунків, мовні засоби вираження суб'єктивної модальності на морфологічному і лексичному рівнях у німецьких аналітичних публіцистичних жанрах "стаття" і "коментар" мають три основні мовні чинники: 1) *семантика* мовної одиниці; 2) *контекст*, де вжита дана мовна одиниця; 3) *словотвір*, у результаті дії якого утворилася суб'єктивно модальна мовна одиниця.

Таблиця 1

Чинники визначення суб'єктивно модального значення основних груп лексичних і лексико-морфологічних мовних одиниць

Чинники	Іменники		Дієслова		Прикм./ Присл.		Іншм. слова		Оказ-ми	
	СМ		СМ		СМ		СМ		СМ	
	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-
Семантика	42	167	145	262	4	132	37	120	-	-
Контекст	128	265	76	190	30	179	24	88	-	3
Словотвір	52	88	1	10	10	15	1	32	13	48
Σ	222	520	222	462	114	326	62	240	13	51

У межах словотвірних способів творення суб'єктивно модальних лексем розглянуто: 1) осново- і словоскладання: *Oligarchenhimmel* (небо олігархів), *Meistbegünstigungsklausel* (найбільш привілейована поправка), *Jahrhunderttalent* (талант століття), *lupenreiner Demokrat* (макроскопічно чистий демократ); 2) конверсію: *Gratulation-aber-nicht-Kapitulationsrede* (промова, яка засвідчує поздоровлення, а не капітуляцію), *Beinahe-Tränen-Auftritt* (майже слізний виступ), *Ein-Mann-Terroristen-Zelle* (осередок людини-терориста); 3) префіксацію: *unverfälscht* (несфальсифікований), *unfeindlich* (неворожий); 4) суфіксацію: *Wortklauberei* (крадіжка слів), *Schnüffler* (шпигун), *Naivling* (наївна людина), *Taktiererei* (тактика у негативному значенні), *Wörtchen* (слівце у негативному значенні). Отже, виокремлюються чотири типи морфем, які надають лексемі суб'єктивно модального значення: основи слів, окремі слова у складі складного слова, складні слова, які утворюються у результаті конверсії, префікси, суфікси.

Фразеологічний і синтаксичний рівні у німецьких аналітичних жанрах "стаття" і "коментар" характеризуються більшою різноманітністю засобів вираження суб'єктивної модальності у порівнянні з морфологічним і лексичним рівнями, але водночас вони є менш чисельними. Такий результат пояснюється основною вимогою до семантичної і структурної характеристики публіцистичних жанрів – лаконічно і точно передавати подію чи ситуацію, яка дискутується, оскільки є актуальною, з метою досягнення найбільшої ефективності.

Синтаксичні й лексико-синтаксичні засоби вираження суб'єктивної модальності у публіцистичному дискурсі у семантичному аспекті представлені чотирма групами: конструкції з фразеологізмами, прийменники і прийменникові фрази, частки, слова-речення. У структурному аспекті ці засоби представлено граматичними структурами, які стали підґрунтям для виділення одинадцяти груп мовних одиниць вираження суб'єктивної модальності: інфінітивні конструкції, еліпси, відокремлені члени речення, складні компенсувальні речення, вставлені конструкції, вставні слова і конструкції, складнопідрядні речення з модальними рамками, риторичні питання, окличні речення, слова-речення, звертання.

Мовець, як правило, адресує своє висловлювання не тільки комунікату, а й самому собі, оскільки переживає його як творець. У подібних випадках спостерігається особлива емоційність, яка підсилює ефективність передачі оцінки: *Eine Marionette? Oder eine eigenständige Persönlichkeit? Die US-Regierung hegt nur vage Hoffnungen, dass der neue russische Präsident Medwedew Amerika-freundlicher agiert. Zu eng scheint er mit Putin verknüpft – und mit dessen autoritärer Innen- und Außenpolitik.* (Маріонетка? Чи незалежна особистість? Уряд США плекає лише хиткі надії, що новий російський президент Медведєв буде діяти дружелюбніше по відношенню до Америки. Він видається занадто тісно пов'язаним з Путіним – та з його авторитарною внутрішньою і зовнішньою політикою.)

Отримані за допомогою статистичного аналізу дані мовних засобів вираження СМ у сучасному німецькому публіцистичному дискурсі з огляду на участь у структуруванні ними ФСМП СМ унаочнює таблиця 2.

Таблиця 2

**ФСМП суб'єктивної модальності, утворене одиницями рівнів мови
у сучасному німецькому публіцистичному дискурсі**

Назва групи	Числові показники	Відсоткові показники	Складові ФСМП СМ			
			Ядро	Основна система	Система	Периферія
Лексеми	2140	69,93%				
Словосп.	446	14,58%				
Морфеми	253	8,27%				
Прості речення	120	3,92%				
Складні речення	101	3,30%				

Як демонструє таблиця 2, функціонально-семантичне мікрополе суб'єктивної модальності у сучасному німецькому публіцистичному дискурсі має чотири складові: ядро, основну систему, систему і периферію. Числові

та відсоткові показники були визначені за методом польового структурування, який широко використовується при проведенні лінгвістичних досліджень. Дані статистичних підрахунків, отримані у результаті аналізу кількісного і якісного (СМ+/СМ-) складу засобів вираження СМ на фразеологічному і синтаксичному рівнях, демонструють тотожну тенденцію із відповідними показниками на морфологічному і лексичному рівнях: значна перевага засобів вираження СМ- у порівнянні з відповідними показниками СМ+.

Розділ 3. "Текстові засоби вираження суб'єктивної модальності у сучасному німецькому публіцистичному дискурсі" присвячено дослідженню семантичного і структурного аспектів текстових засобів вираження суб'єктивної модальності та утворюваного ними окремого функціонально-семантичного мікрополя у сучасному німецькому публіцистичному дискурсі. Серед текстових одиниць ми виділяємо дві підгрупи: *семантико-стилістичні* і *графічні засоби вираження суб'єктивної модальності*.

Семантико-стилістичні засоби вираження СМ з огляду на семантичний аспект утворюються такими сімома групами: речення з прямою мовою, взаємоузгодження смислів, взаємодія смислів, художні тропи, слова і словосполучення, що описують манеру поведінки, голос людини та попередні описи, побудова образу від початку до кінця тексту.

Семантичний аспект семантико-стилістичних засобів вираження суб'єктивної модальності у публіцистичному дискурсі визначається його тема-рематичними відношеннями в тексті, які покликані виконувати основні функції публіцистичного дискурсу, а саме: виділення соціально важливої новини чи факту, правдиве повідомлення про них, емоційний вплив на учасників дискурсу із залученням текстових виразників суб'єктивної модальності з метою формування активної суспільної думки (Л. Є. Кройчик, Є. П. Прохоров, Б. В. Стрельцов, А. М. Тепляшина, В. В. Ученова, О. І. Шейгал): *John McCain lobt ihr Beharrungsvermögen, und selbst ihre größten Feinde in den konservativen Talkshows bewundern den "Kampfeswillen einer Löwin". Für Millionen ihrer eigenen Anhänger ist sie spätestens seit diesem Samstag eine Märtyrerin, eine Evita der Neuzeit, die Anwältin der Schwachen und Unterdrückten.* (Джон Маккейн хвалить її інерцію, і навіть її найзапекліші вороги у консервативних ток-шоу захоплюються "волею левиці до боротьби". Для мільйонів її прихильників вона стала щонайпізніше від цієї суботи святою мученицею, Евітою нової епохи, захисницею всіх слабких і пригнічених.)

Структурний аспект цих засобів представлений структурою віднайдених одиниць: лексеми (художні тропи; слова і словосполучення, що описують манеру поведінки, голос людини) – речення (речення з прямою мовою; структурна варіативність типів речень) – фрагменти текстів (або цілі тексти): (взаємоузгодження смислів; взаємодія смислів; попередні описи, побудова образу

від початку до кінця тексту). Однак семантико-стилістичні засоби мають диференційну ознаку, яка відрізняє їх від інших засобів і об'єднує у цю групу: здатність виражати суб'єктивну модальність лише в контексті.

Для групи семантико-стилістичних засобів є характерним вищий ступінь актуалізації СМ у порівнянні з графічними знаками, що обумовлено специфікою семантико-стилістичних одиниць, яка полягає в їхній семантиці й структурі, а також відсутністю семантики у графічних виразників суб'єктивної модальності поза контекстом.

Графічні знаки, у роботі вони представлені як самостійна група текстових одиниць вираження СМ, утворюють такі десять груп: абзацний відступ, тире, лапки, двокрапка, знак питання, виділення іншим шрифтом, дужки, знак оклику, три крапки, велика літера. Віднесення графічних актуалізаторів суб'єктивної модальності до допоміжної групи обумовлено, насамперед, відсутністю у них семантики, тому для досягнення бажаного ефекту вживаються одночасно два й більше графічних знаків. Це свідчить про неуніверсальність вираження ними суб'єктивної модальності. Приклад із матеріалів дослідження переконує у правильності зроблених висновків: *...GULAG, so nannte man das Lagersystem zu Zeiten Stalins, damals starben Millionen ... es ist immer noch ein GULAG. Es ist gefährlich. Man stirbt an Krankheiten wie Tuberkulose, wird ständig Opfer von Willkür.* (...ГУЛАГ, так називалася система сталінських таборів, тоді померли мільйони ... це ще і понині ГУЛАГ. Це небезпечно. Помирають від таких хвороб, як туберкульоз, або стають жертвами свавілля.) У прикладі вжиті одночасно повторні написання слів з великої літери, а також три крапки.

Результати дослідження, які фактично підтверджують відсутність яскраво виражених системи і периферії, доводять важливість фонетичного супроводу публіцистичного дискурсу, оскільки 6 із 10 виділених груп (5 – 10) виявилися рідковживаними, що не дозволило враховувати їх при подальшому дослідженні.

Різноманітність конститuentів ФСМП СМ, утвореного текстовими одиницями, свідчить про розвинену систему текстових засобів, які можуть ставати виразниками СМ у цьому виді дискурсу.

ВИСНОВКИ

У дисертації представлено теоретичне узагальнення й подальше розв'язання наукової проблеми категорії СМ. Виконане дисертаційне дослідження висвітлює семантичні та структурні властивості мовних і текстових одиниць – засобів вираження суб'єктивної модальності, що є внеском у функціональну граматику. Здійснений опис семантичних і структурних типів засобів вираження суб'єктивної модальності уможливило отримання нових прикладних даних для поглибленого пояснення цієї категорії. Аналіз положень сучасних граматичних студій виявляє основні підходи до інтерпретації

лінгвістичної природи модальності. У традиційній граматиці розрізняють чотири основні напрями її визначення: логічний, синтаксичний, комунікативний, функціонально-семантичний. Останній тлумачить модальність як ФСП / функціонально-семантичну категорію, передбачає з'ясування загальномовних ознак модальності та аналіз функціонального, семантичного і структурного аспектів цієї категорії, а також її вивчення за принципом від значення до форми і від форми до значення. Завдання дисертаційної роботи визначають методика проведення дослідження, яка ґрунтується на застосуванні лінгвістичних і статистичних методів. Для характеристики виділених аспектів використані такі методи: для *семантичного* аспекту – трансформаційний, словотвірний аналіз, аналіз за безпосередніми складниками; для структурного аспекту – аналітичний, синтетичний та метод лінгвістичного спостереження. Квалітативний, квантитативний і статистичний методи застосовано при розподілі семантичних структурних типів засобів вираження суб'єктивної модальності у ФСП суб'єктивної модальності як його складових.

Виконане дослідження текстів публіцистичного дискурсу визначило також позамовні чинники, які впливають на вибір засобів вираження суб'єктивної модальності у аналітичних публіцистичних жанрах. Вони продиктовані основною функцією цього виду дискурсу: політичне усвідомлення дійсності з ціллю агітації й пропаганди. Своєю кінцевою метою публіцистичний дискурс визначає вплив на організацію соціальної поведінки мас. Основними чинниками стали: *агенс, пацієнс, комунікативна ситуація і контекст*. Важливими властивостями СМ у сучасному німецькому публіцистичному дискурсі є: 1) її наявність як на основних, так і на проміжних мовних рівнях, а також 2) раціональне вживання різнорівневих мовних і текстових одиниць.

Відповідно до названих рівнів були конкретизовані й систематизовані семантичні і структурні типи засобів вираження СМ, а також виділені їхні семантичні групи: лексико-граматичні, лексико-морфологічні, словотвірні, фразеологічні і синтаксичні. Згідно зі знаковим характером СМ, були виділені три групи семантичних і структурних типів засобів вираження суб'єктивної модальності: 1) засоби вираження СМ₀; 2) засоби вираження СМ₊; 3) засоби вираження СМ₋. Поділ мовних і текстових одиниць на граматичні форми і конструкції на основі їхніх функціональних критеріїв визначає структурний аспект цих одиниць.

Специфіка структурного аспекта засобів вираження суб'єктивної модальності у сучасному німецькому публіцистичному дискурсі полягає, з одного боку, у наявності граматичних форм і конструкцій, які властиві всім рівням мови (окрім фонетичного, який нами не досліджувався), з іншого боку, в обмеженості і різній кількості граматичних форм і конструкцій на кожному проаналізованому рівні.

Усі засоби вираження суб'єктивної модальності були проаналізовані у відповідності до диференційної ознаки цієї категорії – *опозиції*, яка передбачає протиставлення одиниць вираження СМ, що передають позитивну оцінку, і тих, які виражають негативне суб'єктивно модальне значення.

Засоби вираження СМ у сучасному німецькому публіцистичному дискурсі утворюють функціонально-семантичні мікрополя. У роботі виділено три підтипи ФСМП СМ для німецького публіцистичного дискурсу: мікрополе мовних одиниць; мікрополе мовленнєвих одиниць; мікрополе графічних знаків. Семантичні типи засобів вираження СМ ґрунтуються на категорії оцінки й представлені одиницями з: а) позитивною оцінкою (СМ+); б) негативною оцінкою (СМ-); в) нейтральними одиницями (СМ0), які набувають суб'єктивно модального значення у контексті; г) новими словами з суб'єктивно модальним значенням. Структурний аспект утворено: а) графемами; б) морфемами; в) лексемами; г) словосполученнями; д) простими реченнями; е) складними реченнями. Методика польового структурування, застосована у роботі, передбачає, що 75% усього досліджуваного масиву становлять ядро, 90%, включаючи ядро, представляють основну систему, 95%, враховуючи ядро й основну систему, утворюють систему, 5% складають периферію певного ФСМП, а відсоткові показники кожного компонента передаються такими числами: 75%, 90%, 95%, 5%.

Таким чином, ФСМП СМ, утворене мовними одиницями, має такі складові: ядро утворюють лексеми (69,93%); основну систему складають одиниці ядра, морфеми і словосполучення (92,78%); система утворена одиницями ядра й основної системи, а також складними реченнями (96,70%); периферія ФСМП СМ представлена простими реченнями і становить відповідно 3,30% від загальної кількості проаналізованих мовних одиниць.

Встановлено, що ядром ФСМП семантико-стилістичних засобів вираження СМ є речення з прямою мовою, а також взаємодія і взаємоузгодження смислів (73,16%); основну систему утворюють одиниці ядра, а також художні тропи (84,68%); система представлена одиницями ядра й основної системи, словами і словосполученнями, що описують манеру поведінки, голос людини (94,46%); периферія ФСМП суб'єктивної модальності відображена структурною варіативністю типів речень і складає 5,54% від загальної кількості проаналізованих семантико-стилістичних одиниць.

Ядро ФСМП графічних знаків – засобів вираження СМ утворюють абзацний відступ, тире і лапки (69,19%); основну систему складають одиниці ядра та двокрапка (84,87%); система представлена одиницями ядра й основної системи; периферія відображена у ФСМП СМ рештою груп. Такий результат ми пояснюємо вторинністю писемного мовлення, а також відсутністю смислового наповнення графічних знаків поза контекстом.

Особливістю функціонування мовних засобів вираження суб'єктивної модальності є експліцитність лексики й імпліцитність синтаксичних, а особливо морфологічних засобів, що пояснюється нами їхньою поліфункціональністю і полісемантичністю. Насамперед, це стосується модальних дієслів, адже вони є поліфункціональними за своєю природою, а також кон'юнктива, який у німецькій мові не лише називає можливість, а й залежно від граматичних конструкцій і часових форм, з якими він використовується, вказує на реальність чи нереальність зазначеної можливості. Відсутність фонетичного оформлення у текстах письмового характеру передбачає наявність у них графічних засобів вираження СМ, які у нашому дослідженні є актуальними, оскільки пояснюють особливості функціонування текстових одиниць вираження СМ.

Публіцистичний дискурс є типом висловлювання, у якому максимально продемонстрована така властивість мислення і комунікативної ситуації, яку ми називаємо публіцистичністю, тобто пряме вираження думки автором висловлювання, який є представником певного соціуму.

Результати виконаного дослідження дозволяють окреслити перспективи подальшого студіювання явища СМ у сучасній німецькій мові, уможлиблюють проведення зіставного аналізу засобів вираження СМ у публіцистичному дискурсі німецької та української мов під кутом зору її універсальності.

Основні положення дисертації викладено у публікаціях:

1. Основні концепції модальності та її особливості в сучасній лінгвістиці // *Культура народів Причорномор'я*. – 2007. – Т. 2, №110. – С. 208–210.
2. Проблема опису поля модальності в сучасній лінгвістиці // *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ LINGUAPAX VIII. Філологія. Педагогіка. Психологія*. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2007. – Вип. 15. – С. 50–55.
3. Категорія модальності в сучасній лінгвістиці // *Мова і культура*. – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2008. – Вип. X. – Т. III (103). – С. 174–181.
4. Синтаксичні й лексико-синтаксичні засоби вираження суб'єктивної модальності у сучасному німецькому публіцистичному дискурсі: структурний і семантичний аналіз // *Культура народів Причорномор'я*. – 2008. – Т. 2, № 142. – С. 324–328.
5. Засоби вираження суб'єктивної модальності на текстовому рівні (на прикладі німецьких публіцистичних текстів) // *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. – Кіровоград: РВВ КДПУ імені В. Винниченка, 2009. – Вип. 81 (2). – С. 71–76.
6. Контекст і комунікативна компетенція як невід'ємні компоненти дискурсу // *Проблеми семантики слова, речення та тексту: зб. наук. праць*. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2009. – Вип. 22 – С. 391–399.

7. Лексичні й лексико-морфологічні засоби вираження суб'єктивної модальності у сучасному німецькому публіцистичному дискурсі: структурний і семантичний аналіз // Мова і культура. – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2009. – Вип. XI. – Т. VI (118). – С. 129–138.

8. Пунктуаційні знаки як виразники суб'єктивної модальності // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Мовознавство. – Луцьк : ВНУ, 2009. – Вип. 5. – С. 65–70.

9. Словотвірні засоби вираження суб'єктивної модальності у сучасному німецькому публіцистичному дискурсі // Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. праць. – Чернівці : ЧНУ, 2009. – Вип. 441–443: Германська філологія. – С. 237–242.

10. "Жанр" у сучасній публіцистиці // Проблеми семантики слова, речення та тексту: зб. наук. праць. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2010. – Вип. 25. – С. 383–390.

11. До проблеми категорії у лінгвістиці // Лінгвістика та лінгводидактика у сучасному інформаційному суспільстві: матеріали студентської наук.-практ. конф., 4–6 квітня 2007 р. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2007. – С. 279–281.

АНОТАЦІЯ

Сухомлин В. В. Суб'єктивна модальність у сучасному німецькому публіцистичному дискурсі: семантичний і структурний аспекти. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. – Київський національний лінгвістичний університет. – Київ, 2011.

Дисертацію присвячено дослідженню семантичного і структурного аспектів засобів вираження суб'єктивної модальності у сучасному німецькому публіцистичному дискурсі. Наукову розвідку проведено в межах функціонально-семантичного мікрополя, уточнено його складові та визначено три його підтипи, утворені мовними і мовленнєвими одиницями, а також графічними знаками.

Конкретизовано семантичні типи засобів вираження суб'єктивної модальності: одиниці з позитивною і негативною оцінкою, нейтральні засоби, які набувають певного конотативного значення у контексті та нові слова із суб'єктивно модальним значенням. Структурні типи представлено графемами, морфемами, лексемами, словосполученнями, простими і складними реченнями.

Використана методика дозволила встановити позамовні чинники – комунікативну ситуацію і контекст – як визначальні при виборі засобу вираження суб'єктивної модальності.

Ключові слова: суб'єктивна модальність, публіцистичний дискурс, функціонально-семантичне мікрополе, семантичний тип, структурний тип, комунікативна ситуація, контекст.

АННОТАЦИЯ

Сухомлин В. В. Субъективная модальность в современном немецком публицистическом дискурсе: семантический и структурный аспекты. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Киевский национальный лингвистический университет. – Киев, 2011.

Диссертация посвящена изучению семантического и структурного аспектов субъективной модальности в современном немецком публицистическом дискурсе. В ходе исследования были сформулированы основные критерии категории модальности и ее видов; названы дифференциальные признаки лингвистической модальности; проанализированы подходы отечественных и зарубежных лингвистов к изучению природы модальности; описаны основные концепции модальности в работах лингвистов; рассмотрены внеязыковые факторы, влияющие на выбор языкового или речевого средства выражения субъективной модальности; конкретизированы пути изучения модальности в функциональной грамматике; предложена методика исследования особенностей структурирования функционально-семантического микрополя субъективной модальности.

Основным дифференциальным признаком лингвистической модальности названа оппозиция, если при сопоставлении хотя бы двух элементов разных классов они отличаются лишь значением данного признака.

В работе проведены семантический и структурный анализы языковых единиц-средств выражения субъективной модальности на морфологическом, лексическом, синтаксическом, словообразовательном и фразеологическом языковых уровнях, а также текстовых (речевых) средств: графических и семантико-стилистических. Результатом исследования стали семантические и структурные типы, которые предполагают выделение и анализ отдельных групп, а также их количественную и качественную характеристику.

В диссертации исследованы графические знаки как вспомогательная группа речевых средств выражения субъективной модальности, в основную функцию которых интегрированы факультативные, такие как отсутствие просодики, мануальных, мимических, пантомимических, ситуационных, паралингвистических средств, поскольку исключительно письменные тексты составляют материал исследования. Выделены и проанализированы группы графических знаков, которые стали средствами выражения субъективной модальности с опорой на знаковость этой категории: средства выражения субъективной модальности с позитивной оценкой (СМ+); средства выражения с нейтральной оценкой (СМ0), которые становятся такими в контексте, а также средства выражения субъективной модальности с негативной оценкой СМ-.

Выявлено, что функционально-семантическое микрополе субъективной модальности в современном немецком публицистическом дискурсе структурировано таким образом, что состоит из ядра, основной системы, системы и периферии. Особенностью микрополя является отсутствие ярко выраженного ядра, что объясняется универсальностью субъективной модальности как лингвистического явления.

Мотивация играет основную роль в выборе средства выражения субъективной модальности. Контекст и коммуникативная ситуация являются теми неязыковыми факторами, которые определяют выбор средства выражения субъективной модальности в этом виде дискурса. Для выполнения функции правильного понимания ситуации контекст должен иметь специальные категории слов, которые называются актуализаторами-нейтрализаторами. Основу для их функционирования создает дизъюнкция как комбинаторно-семантическое правило, в результате действия которого на первый план выводится то значение полисемического слова, которое актуально только в данном контексте, а все другие находятся в латентном состоянии.

В работе подчеркивается, что все проанализированные единицы являются интенсивными средствами выражения субъективной модальности, отображая внеязыковую реальность языковыми или речевыми средствами. Их использование подчинено главной функции публицистического дискурса – формированию определенного видения дискутируемой проблемы или явления реальной действительности со стороны участников этого дискурса.

Ключевые слова: субъективная модальность, публицистический дискурс, функционально-семантическое микрополе, семантический тип, структурный тип, коммуникативная ситуация, контекст.

RESUME

Sukhomlyn V.V. Subjective Modality in Contemporary German Media Discourse: Semantic and Structural Aspects. – Manuscript.

Thesis for a candidate's degree in Philology, speciality 10.02.04 – Germanic languages. – Kyiv National Linguistic University. – Kyiv, 2011.

This thesis focuses on the study of semantic and structural aspects of subjective modality expression in contemporary German media discourse. The research has been carried out within the functional and semantic microfield, the components of which have been singled out. The three subtypes of the microfield with their specific linguistic and speech units as well as graphic signs have been outlined.

The research has specified semantic types of subjective modality expression: units with positive and negative connotation, neutral means that acquire certain connotative meaning in context and new words expressing subjective modality. Structural types include gramemes, morphemes, lexemes, word-combinations, simple and complex sentences.

With the help of the methodology applied in the research such extralinguistic factors as communicative situation and context have been established as definitive causes in the choice of means of expressing subjective modality.

Key words: subjective modality, media discourse, functional and semantic microfield, semantic type, structural type, communicative situation, context.

Підписано до друку 25.04.2011 р. Формат 60x90¹/16. Папір офс.
Друк офс. Автор. арк. 0,9. Тираж 100 екз. Замовл. № 128.

Видавництво та друк - Інформаційно-видавничий центр Товариства "Знання" України.
03680, м. Київ, вул. Велика Васильківська (Червоноармійська), 57/3, к.314.
Тел. 287-41-45, 287-30-97.